

ПРИКАЗ КЊИГЕ: БИЉАНА МИШИЋ
 ПАЛАТА САВЕЗНОГ ИЗВРШНОГ
 ВЕЋА У НОВОМ БЕОГРАДУ

Истраживања и вредновање савремене српске архитектуре, интензивирани у последњих неколико година, у први план су истакли најзначајнија и најмонументалнија здања, носиоце нових архитектонских струјања и нових естетских вредности у првим деценијама након Другог светског рата. Палата Савезног извршног већа у Новом Београду, иако је општеприхваћена као један од најрепрезентативнијих примера југословенске послератне архитектуре и иако јој је у готово свим прегледима послератног југословенског архитектонског стваралаштва дато посебно место, није била предмет засебног и целовитог истраживања све до пред крај прве деценије овог миленијума. Претпостављајући њене материјалне и нематеријалне споменичке вредности, током 2007. године у Заводу за заштиту споменика културе града Београда започела су опсежна истраживања сложених друштвено-политичких околности у којима је Палата грађена, као и комплексних урбанистичких, градитељских и уметничких концепција које су тада владале. Свеобухватно сагледавајући све аспекте настанка овог вредног здања српске културне баштине, четири године касније је настала студија *Палаџа Савезног извршног већа у Новом Београду. Историја грађења. Од Председништва владе ФНРЈ до Палаџе „Србија“*, историчарке уметности Биљане Мишић, која ће још дуги низ година бити релевантан извор података не само за теоретичаре савремене српске архитектуре већ и за историчаре и социологе културе.

Палата Савезног извршног већа – свечано отворена 1961. године поводом одржавања Прве конференције несврстаних земаља у Београду – током своје педесетогодишње историје била је место одржавања важних политичких догађаја, што је чини значајним сведочанством светске савремене историје. Започета по првонаграђеном пројекту архитекте Владимира Поточњака из 1947, а реализована према решењу Михаила Јанковића,

означила је победу модернистичког схватања у југословенској архитектури. Историја објекта, започетог под називом зграда Председништва владе ФНРЈ, а завршеног као зграда Савезног извршног већа, показује сву сложеност владајућих политичких, културних и друштвених односа на овим просторима. Својим архитектонским вредностима, као и променама назива, обележила је период стварања данас препознатљиве слике Новог Београда и Београда у целини. Јединствен програм ентеријера, са многобројним делима ликовне и примењене уметности, даје Палати карактер својеврсне галерије југословенске уметности 20. века.

Садржајно и аналитички, објекат је представљен од најраније прошлости простора на којем је подигнут, хронологије изградње и друштвених околности у којима је настајао, преко анализе његових архитектонских и урбанистичких карактеристика, до приказа ентеријера и збирке уметничких дела која се у њему налазе. Истовремено је представљен један важан период у историји домаћег градитељства, још увек недовољно вреднован у односу на укупан историјски развој архитектуре на ширем простору Балкана. Структуру студије, изложене на 194 стране, чине следећа поглавља: *Увод*, „*Нова друшћивена сиварносћ*“ – „*нова архитџектџра*“, *Планирање новој града, 1947–1949. Конкурс и џочетџак радова, 1949–1954. Прекид радова, 1954–1962. Обнова и реализација, Уместџо закључка и Сиссак дела ликовне и џримењене уметносћи*. Изузетно садржајан и обиман научни апарат, ауторка узорно користи и тиме контекстуализује Палату Савезног извршног већа и њено истакнуто место у савременој српској споменичкој баштини. Студију прате – резиме на енглеском језику, попис литературе, извори илустрација, индекс личних имена и списак скраћеница. Монументалном државном здању, његовом репрезентативном екстеријеру, ентеријеру и партерном уређењу, адекватно је одговорио квалитетан дизајн књиге аутора Бранислава Фотића и Тијане Динић, прочишћен и јасан, као и опрема публикације оличена у богатству историјских и савремених фотографија, публиковане архивске грађе (Архив Југославије, Историјски архив Београда) и грађе из приватних збирки.

У уводном делу ауторка наговештава све аспекте теме, коју ће развијати у наредним поглављима. На самом почетку јасно истиче да ће генеза изградње и вредновање Палате бити посматрано у далеко ширем контексту, кроз сагледавање међусобних веза и утицаја идеја које су владале стваралаштвом првих послератних деценија, као и кроз призму изградње и стварања града на левој обали Саве. Раздобље које је обухваћено у овом раду јесте период од 1947. до 1962. године, од реализације првих великих југословенских конкурса,

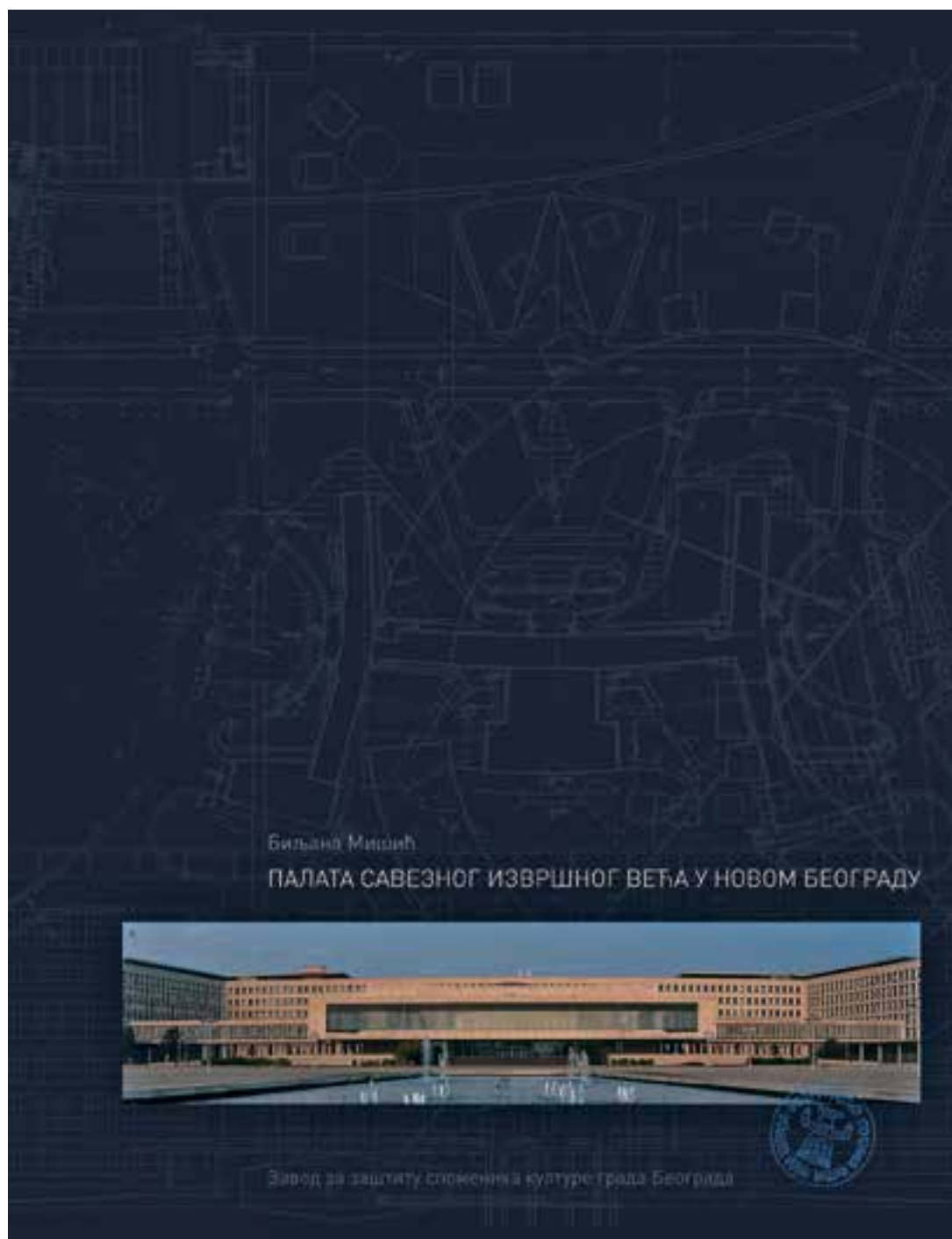
насипања и припреме терена за изградњу новог будућег модерног града до завршетка радова на Палати и усвајања Регулационог плана Новог Београда. У фокусу је хронолошки приказ историје грађења објекта и образлагање његовог репрезентативног архитектонског и уметничког уређења.

У поглављу „*Нова друшћивена сиварносћ*“ – „*Нова архитџектџра*“ веома синтетично се излажу нове политичке, идеолошке, друштвене и економске околности тог доба и њихов непосредни утицај на архитектонско, урбанистичко и уметничко стваралаштво. Како ауторка наводи, „У склопу бројних проблема [...] архитектура је добила водећу улогу у решавању не само градитељских већ и привредних, економских и социјалних питања“.

Планирање новог града Београда, тековине Социјалистичке Југославије, потекла је од највиших државних и политичких власти. Наредни редови студије посвећени су његовој предисторији, првим урбанистичким идејама с почетка двадесетих и током тридесетих година прошлог века до организовања првих конкурса за репрезентативне државне објекте и планирање и рађање новог града на левој обали Саве, новог управљачког центра федералне државе.

Посебан део рада посвећен је важности великих општејугословенских конкурса из 1947. године и утицају који су имали на развој урбанистичких идеја на основу којих је грађен Нови Београд. Конкурс за зграду Председништва владе ФНРЈ покренуо је многа значајна питања о карактеру и квалитету југословенске архитектонске сцене у годинама непосредно након Другог светског рата. У светлу тога, засебно се излажу идеолошки и друштвени контекст у којем се расписује конкурс, тумачење конкурсних услова и резултата конкурса, да би се ауторка потом посветила детаљнијој анализи како архитектонског тако и урбанистичког дела конкурса, уважавајући и оновремену критику и теорију архитектуре. Биљана Мишић детаљно образлаже и закључује: „У атмосфери ’тражења новог под новим условима’, предложена решења су показатељ амбивалентности погледа на архитектонско-естетске елементе југословенске архитектуре послератног периода“ и „[...] указују на постојање два основна правца у решавању питања нове монументалности и функционалности јавних објеката“.

Радови на припреми терена и изградњи првих објеката на Новом Београду почели су 1948. године. Међутим, исте године наступио је потпуни прекид у политичким и економским односима Југославије и Совјетског Савеза, што је условило, средином наредне године, прекид радова на градилиштима Новог Београда. Ове околности разматра управо поглавље које се односи на период од 1949. до 1954. године. Прекид радова, промена политичких прилика и ослобођење уметничког



стваралаштва биле су три кључне ставке за будућност изградње Новог Београда и репрезентативних здања подизаних на његовом простору.

Наставак изградње и коначну реализацију репрезентативног државног здања – под новим називом Палата Савезног извршног већа, његово унутрашње и партерно уређење, у фокусу је поглавља под називом *1954–1962. Обнова и реализација*, које уједно представља централни део студије. Његови први редови посвећени су измени пројекта према решењу архитекте

Михаила Јанковића и пројектног бироа „Стадион“, као и његовом прилагођавању потребама смештања новог управљачког система Савезног извршног већа са секретаријатима и администрацијом других самосталних савезних институција. Потом следе дескрипција и анализа архитектуре, као и унутрашњег уређења објекта, с нагласком на решења његових репрезентативних просторија: холова и свечаних салона. Уређење парка, изградња фонтане испред Палате и формирање Парка пријатељства засебне су теме, које су такође студиозно

истражене и изложене. Истраживање Палате Савезног извршног већа, и читавог периода у развоју југословенске архитектуре којем ово монументално здање припада, донекле расветљава још једну запостављену тему српске историографије – изузетно обиман опус архитекте Михаила Јанковића, односно један његов важан сегмент који је и сам градитељ сматрао најзначајнијим остварењем целокупне своје стваралачке каријере.

Закључна разматрања представљају синтезу изречених ставова о урбанистичким, архитектонским и уметничким концепцијама оствареним током пројектовања и реализације Палате, као и историјских околности које су биле у директној вези с подизањем објекта и планирањем његовог непосредног окружења. Посматрајући Палату Савезног извршног већа у контексту настајања новог града, ауторка закључује да је у пројекту за Палату квалитетно остварен спој архитектонских и урбанистичких ставова и начина размишљања тог доба, а по реализацији објекат је постао један од главних репера Новог Београда и његове чврсте урбане хијерархије. Сасвим аргументовано, у обликовном и концепцијском смислу, Палата је представљена као оличење естетских и духовних вредности које су владале југословенским градитељством педесетих година прошлог века, а њена архитектура као синоним новонасталих промена, визуелни израз тражења нове монументалности у модерној архитектури. Од свог отварања за Прву конференцију несврстаних земаља зграда је угостила бројне стране државнике, делегације и високе званице и била место одржавања важних политичких и историјских догађаја, седиште највиших државних институција и на тај начин била сведочанство савремене југословенске и српске историје. Сасвим на крају, али не и мање важно већ напротив истакнуто као нови аспект тумачења и вредновања објекта, препознају се његове споменичке вредности.

Посебну вредност овог истраживачког подухвата представља рад на инвентарисању, каталогизовању и вредновању дела ликовне и примењене уметности, већином насталих једновремено с Палатом Савезног извршног већа, са којом чине јединствену целину, настао као резултат сарадње Завода за заштиту споменика културе града Београда и кустоса Музеја града Београда

Наде Сеферовић и Јасне Марковић. Како ауторка наводи, управо је уређење ентеријера, једнако као и спољашњост, требало да изрази моћ, величину, стабилност и јединство нове Југославије. Дела ликовне и примењене уметности, интегрални део најрепрезентативнијег савременог државног здања, први пут су у целости приказана и као таква стављена на увид научној, струковној и широј јавности, што представља значајан допринос за историју југословенске и српске уметности.

Фактографски очекивано садржајна и интерпретативно слојевита студија *Палата Савезног извршног већа у Новом Београду* представља изузетан допринос проучавању послератне архитектуре Србије и Београда. Проистекла из прилежног истраживања историје, урбанизма и променљивог архитектонског склопа овог изузетно вредног здања, ослањајући се на примарне и секундарне изворе, Биљана Мишић је изградила конзистентан историографски наратив. Монографски уобличена и поткрепљена адекватним документима, ова студија је драгоцен и научно утемељен прилог о сложеним историјским, друштвено-политичким и уметничким појавама у новијој историји и вишеструко корисна за будућа проучавања наше не тако давне архитектонске прошлости. Објављивањем овог дела дат је допринос афирмацији самог објекта (данас Палата „Србија“), затим државе и њене престонице, као и презентацији, популаризацији и очувању споменичке баштине. Поред тога што је намењена научном и конзерваторском миљеу, монографија *Палата Савезног извршног већа у Новом Београду* комуницира с најширим кругом читалаца, упознајући их с репрезентативношћу једног од најзначајнијих државних здања.

Саша Ј. Михајлов,
историчар уметности
Завод за заштиту споменика културе града Београда
sasamihajlov@yahoo.com